

УДК 7.012:001.891

ПРАСОЛ С.І., СТРУМІНСЬКА Т.В., ПАШКЕВИЧ К.Л.
Київський національний університет технологій та дизайну

АНАЛІЗ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ ЯК ЗАСІБ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ПЕРСПЕКТИВА ТА ТІНІ»

Мета. У статті розглянуті питання побудови перспективних зображень в картинах відомих художників епохи Ренесансу і Бароко. Визначено значимість аналізу художніх творів при вивченні дисципліни «Перспектива і тіні», місце перспективи в загальній теорії зображень.

Методики. Застосовано системний та порівняльний аналіз пейзажного живопису митців періоду Ренесансу і Бароко.

Результати. Аналіз творів живопису Ренесансу і Бароко дав можливість відстежити розвиток повітряної перспективи як мислення у художників того часу. Проаналізовані етапи розвитку перспективи як науки, викладені підходи до аналізу перспективи в зображенні об'єкту і ролі даного аспекту у формуванні професіоналізму майбутнього дизайнера.

Наукова новизна. Визначено, що порівняльний аналіз художніх творів різних періодів є необхідною складовою практичних завдань для оволодіння та засвоєння матеріалу при вивченні дисципліни «Перспектива та тіні» та розуміння загальних законів розвитку геометричних систем перспективи.

Практична значимість. Отримані результати можуть бути використані при вивченні дисципліни «Перспектива та тіні» студентами спеціальності «Дизайн» та при ідентифікації художніх творів за епохою.

Ключові слова: пейзажний живопис, період Ренесансу, період Бароко, перспективні побудови, повітряна перспектива, лінійна перспектива, дисципліна «Перспектива та тіні».

Вступ. Традиційно склалося, що вивчення теорії і опанування методів побудови лінійної і повітряної перспективи є невід'ємною складовою дизайнерської освіти і формування професійної компетентності дизайнера. Не знаючи основних законів перспективи, не можна достовірно і точно побудувати зображення будь-якого, навіть простого предмету. Теорія перспективи підкріплює практику спостереження і допомагає митцю точніше побачити перспективні явища в процесі фіксації художнього образу і закономірності його візуалізації на основі отриманих знань [1].

Лінійна перспектива, повітряна перспектива, як засоби зображення, служать спільній меті. З їх допомогою митець зображує на картинній площині навколишні предмети такими, якими вони представляються в просторі. Однак шляхи, що ведуть до досягнення цієї мети, відрізняються для малюнка і перспективи. Побудова перспективних зображень завжди виконується за певною геометричною системою з урахуванням фізіологічних особливостей зорового апарату людини. При малюванні, навпаки, художник керується суб'єктивними оцінками і судженнями, звертаючись до геометричних схем лише як до допоміжного засобу [2].

Перспектива – як спосіб зображення предметів на площині, підпорядковується чітким геометричним законам. Побудова перспективних зображень досить складний процес, в основі якого лежить теорія перспективи, яка є результатом теоретичного узагальнення наукових даних про зорове сприйняття. Художники всіх часів намагалися розробити прості і практичні методи побудови перспективи. Перспектива один із засобів передачі зображення в живописі, який

враховує фізіологічні закономірності зору і найточніше відтворює світ, який бачить людина [3]. Проте ідеальне зображення тривимірного простору (як об'єктивного, так і суб'єктивного) неможливе, художник залежно від свого задуму обирає той або інший геометричний метод, який дасть можливість яскравіше розкрити задуманий образ [4].

Вивчення перспективи як науки ґрунтується на історичному підході, осмисленні ролі перспективи при візуалізації архітектурних об'єктів, зображенні об'єктів на картинах художників тощо. Розвиток теорії перспективи нерозривно пов'язаний з творчістю художників, що працювали в різні історичні періоди. Сьогодні теорія перспективних побудов зберігає актуальність з точки зору фундаменталізації освіти і практичного вживання отриманих знань, у тому числі, на базі сучасних інформаційних технологій.

Дисципліна «Перспектива та тіні» є базовою для студентів спеціальності «Дизайн». Вона вивчається разом з такими фундаментальними дисциплінами як «Основи рисунку та живопису та пластичної анатомії», «Образотворче мистецтво та художня творчість», «Основи композиції та кольорознавства», сприяючи розвитку у студентів образного сприйняття навколишнього світу, формування просторового мислення. Метою вивчення навчальної дисципліни «Перспектива та тіні» є засвоєння основних положень теорії лінійної перспективи та методів зображення просторових об'єктів в натурі, визначення ступеня відповідності об'єкта первісному композиційному задуму, набуття студентами навичок виконання побудови об'єктів і розв'язання графічних задач у просторі, тощо. Завданням навчальної дисципліни є засвоєння практичних прийомів та навичок геометричного моделювання просторових форм предметів оточуючого світу, які відповідають попередньо заданим геометричним, конструктивним, технологічним та іншим вимогам; використання геометричних закономірностей перетворення і способів розв'язування геометричних задач та побудови проєкцій предметів і об'єктів тощо. У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен знати правила побудови перспективних зображень, засоби визначення найбільш доцільної композиції перспективи за ортогональними проєкціями об'єкта, алгоритм виконання перспективного зображення, тощо.

Кресленики, виконані за методом ортогонального проєкціювання, дають можливість оперувати складними формами, розмірами, положенням взаємопов'язаних деталей і всього комплексу об'єкту, що проєктується. Але сприйняття зображення об'єкту значно відрізняється від сприйняття об'єкту в дійсності, тому що ортогональні проєкції не є аналогом зорового сприйняття в натурі. Цей факт доводить важливість знання дизайнерами теоретичних положень побудови перспективних зображень та необхідність набуття практичних навичок їх побудови.

Під час вивчення дисципліни студенти виконують різні практичні вправи, наприклад, будують фронтальну та кутову перспективу, розв'язують метричні задачі в перспективі, будують падаючі і власні тіні на перспективному зображенні тощо. Один із засобів засвоєння матеріалу з дисципліни «Перспектива та тіні» і набуття практичних навичок побудови перспективних зображень є виконання практичних завдань по окремих темах з аналізом живописних робіт художників різних епох.

Постановка завдання. Проведення порівняльного аналізу пейзажних живописних робіт митців періоду Ренесансу і Бароко з метою відстеження етапів розвитку повітряної перспективи,

як мислення художників того часу. Доведення доцільності такого аналізу як предмета дослідження для кращого засвоєння матеріалу при вивченні дисципліни «Перспектива і тіні».

Результати дослідження. Розвиток пейзажного живопису в різних країнах Західної Європи можна охарактеризувати як цілісний і гармонійний, якщо розглядати його з точки зору розвитку жанру як такого. Але якщо розглядати його з точки зору окремих композиційних рішень, що належать до трактування простору і часу, цей розвиток був нерівномірним, що залежало від національних традицій і багатьох інших факторів.

Яскраво виражена зацікавленість пейзажем помітна в живописі Раннього Ренесансу. Не дивлячись на те, що художники ще дуже невміло передавали простір, захарашуючи його ландшафтними елементами, що не поєднувались один з одним за масштабом, багато картин свідчать про прагнення живописців домогтися гармонійного і цілісного зображення природи і людини. Більш досконаліми пейзажні мотиви стали в епоху Високого Ренесансу. Багато художників того періоду уважно вивчали природу, відмовлялись від звичного нагромадження деталей, неузгоджених за масштабом, зверталися до наукових розробок в теорії перспективи.

Вибір жанру пейзажу для даного дослідження обґрунтовано тим, що в пейзажному живописі найповніше відображені художні засоби передачі глибини простору: зменшення віддалених предметів; зміна кольору предметів при віддаленні як елемент колірної і повітряної перспективи; зміна ракурсу предметів при віддаленні на основі лінійної перспективи тощо.

Повітряна перспектива, як поняття, залишається в живописі явищем суб'єктивним і основною її метою є передача глибини простору з урахуванням впливу повітря, яке розділяє глядача з природою. Якщо порівнювати повітряну перспективу з лінійною, то точність передачі насиченості повітряного середовища залежить від особистості художника, його бачення, в той час як лінійна перспектива підкоряється чітким геометричним законам. Але реалістичний живопис неможливий без повітряної перспективи. Саме вона дає можливість передати ілюзію глибини простору художніми засобами, де по мірі віддалення об'єкти втрачають насиченість кольору, контрасти світлотіні, чіткість обрисів. Значно віддалені від предметної площини об'єкти, але ще помітні, часто вкривалися сіро-блакитним серпанком, при цьому предмети переднього плану, в протигагу віддаленому, відзначалися яскравістю кольорів і чіткістю форм, контрастами світлотіні.

Розглядаючи пейзажний живопис епохи Ренесансу, можна помітити прагнення митців передати духовний романтичний настрій за допомогою відображення атмосферних явищ, хмар, які ретельно виписані і займають, подекуди, до 4/5 полотна картини (рис. 1.).

Віддалені предмети виписані розмитими з урахуванням перспективних масштабів лінійної перспективи, що підсилює враження глядача від картини. Лінія горизонту на картині, її віддаленість художником обрано виходячи з того, що прозорість атмосфери за гарної погоди і кривина поверхні Землі дозволяють бачити на рівнині на відстані приблизно до 5-10 км. Виходячи з цих положень також вибрано масштаб висоти дальніх лісів, дерев тощо.

а

б

Рис.1. Приклади пейзажного живопису характерні періоду Ренесансу зі схематичним позначенням лінії горизонту: а – Ян Порцелліс. Однощогловий корабель і шлюпка (1630 р.); б – Арт ван дер Нер. Зима на річці (1645 р.)

Для наближення переднього плану використано промальовування предметів зі всіма подробицями. Горизонт та найдальші і нерозрізнені місця пророблено використовуючи, здебільшого, сіро-блакитні тони, а більш-менш розрізнені предмети написані чіткішими штрихами, предмети переднього плану прописані з відвертим додаванням більш яскравого кольору.

Використовуючи такі художні прийоми, художники показували глибину простору, повітря, далекої перспективи і передавали реалістичність видимості на значну відстань. Деякі предмети винесено вище лінії горизонту і вони дуже ретельно прописані для того, щоб з'явилося відчуття, що ці предмети знаходяться зовсім поряд. Також, слід зазначити, що в цілому пейзажному живопису епохи Ренесанс притаманна симетрична композиція.

Головною особливістю живопису Бароко є недотримання ренесансної гармонії заради більш емоційної передачі зображення. Художники використовували композиційні ефекти, виражені в сміливих контрастах масштабів, кольорів, світла й тіні, але при цьому митці прагнули досягнення ритмічної і колірної єдності, мальовничості твору в цілому. Загалом живопис бароко характеризується динамізмом, «площиною» і пишністю форм, а найхарактернішими рисами картин є помітна барвистість і динамічність.

У живопису періоду Бароко більш ускладненим стає сприйняття природи через досягнення її мінливості (рис. 2). Художники намагалися передати динаміку навколишнього світу, бурхливе життя стихій. Діапазон художнього відображення ставав більш широким – від грандіозних, космічних за охопленням образів до ретельно відтворених пейзажів рідної природи. З'явилися нові жанри пейзажу, такі як міський, фантастичний, епічний і національний [6].

Майстри живопису часів Бароко по іншому користувались повітряною перспективою. Вони намагалися передати динаміку навколишнього світу, силу і красу землі, втілюючи у картині радість життя, вселяючи в глядача почуття оптимізму. У картинах того періоду

протиставлення лінійного і об'ємного змінюється протиставленням плоского і просторового. Художники порушували симетрію і віддавали перевагу діагональній композиції, а також навмисно знищували контур: фігури зливалися з фоном, виступали лише окремі освітлені поверхні.

Аналіз робіт відомих художників того періоду показав, що лінія горизонту розміщена в середній частині полотна, тому площа переднього плану більш виразна і насичена, а повітряна перспектива неба і хмар підкреслює динамічний настрій картин. Можна додати, що пейзажному живопису періоду Бароко притаманні яскравість, насиченість та деталізація переднього плану.

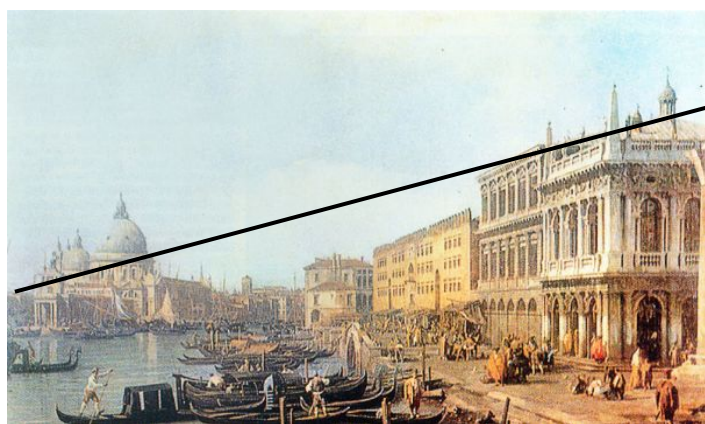
Саме в періоді Бароко і Ренесанс зроблено найважливіші відкриття в передачі простору, освітлення, загального настрою картини, що базувалось на творчому пізнанні природи.

а

б

в

г

Рис. 2. Приклади пейзажного живопису характерні періоду Бароко зі схематичним позначенням лінії горизонту: а – Якоб Ван Рейсдал. В лісі (1682 р.); б – Альберт Якобс Кейн. Корови на березі річки (1659 р.); в – Антоніо Канолетто. Венеція. Західний мол (1730 р.); г – Джованні Каналі. Венеція – Палац Дожей (1731 р.)

Вищенаведені особливості пейзажу тих часів стали основою розвитку пейзажного живопису наступних епох. Таким чином, повітряна перспектива, як метод відображення глибини простору на полотні картини, удосконалювався і відповідав характерним особливостям розвитку живопису історичних періодів Ренесансу і Бароко.

Висновки. Аналіз пейзажних живописних робіт періодів Ренесансу і Бароко показав, що найчастіше повітряна перспектива у картинах художників тих часів трактувалася досить різноманітно, але з урахуванням особливостей характерних для відповідного мистецького історичного періоду. Визначено, що проаналізовані пейзажні живописні роботи крім використання загальних геометричних законів побудови повітряної перспективи відображають особисте бачення митця в використанні методу повітряної перспективи. Розвиток системи відтворення зображення на площині картин періодів Ренесансу і Бароко, успішне вдосконалення прийомів побудов перспективи сприяли розвитку лінійної і повітряної перспективи в наукову дисципліну. Проведення порівняльного аналізу відомих живописних полотен є необхідною складовою практичних завдань для оволодіння та засвоєння матеріалу при вивченні дисципліни «Перспектива та тіні», що дасть можливість майбутнім дизайнерам зрозуміти загальні закони розвитку геометричних систем перспективи, навчить ідентифікувати художні твори за епохою, сприятиме розвитку творчих здібностей студентів.

Список використаної літератури

1. Климухин А. Г. Тени и перспектива: Учебник для вузов. / А. Г. Климухин – М.: Архитектура-С, 2010. – 200 с.
2. Федоров М. В. Рисунок и перспектива / М. В. Федоров – М.: Искусство. – 1960. – 267 с.
3. Волошинов А. В. Математика и искусство / А. В. Волошинов – М.: Просвещение. – 2000. - 400 с.
4. Раушенбах Б. В. Системы перспективы в изобразительном искусстве: Общая теория перспективы. / Б. В. Раушенбах – М.: Наука. - 1986. – 256 с.
5. Макарова М. Рисунок и перспектива: теория и практика: Учебное пособие. / М. Макарова – М.: Мир. Академический проект. – 2014. – 382 с.
6. Дьяков Л. Искусство XVII века [Электронный ресурс] / Л. Дьяков // Искусство – М.: Первое сентября – 2005. – № 22. – Режим доступа к журн.: <http://art.1september.ru/article.php?ID=200502201>.

АНАЛИЗ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ПРОИЗВЕДЕНИЙ КАК СРЕДСТВО ИЗУЧЕНИЯ ДИСЦИПЛИНЫ «ПЕРСПЕКТИВА И ТЕНИ»

ПРАСОЛ С.И., СТРУМИНСКАЯ Т.В., ПАШКЕВИЧ К.Л.

Киевский национальный университет технологий и дизайна

Цель. В статье рассмотрены вопросы построения перспективных изображений в картинах известных художников эпохи Ренессанса и Барокко. Определены значимость анализа художественных произведений при изучении дисциплины «Перспектива и тени», место перспективы в общей теории изображения.

Методики. Использовано системный и сравнительный анализ пейзажной живописи художников периода Ренессанса и Барокко.

Результаты. Анализ произведений живописи Ренессанса и Барокко дал возможность отследить развитие воздушной перспективы как мышление у художников того времени. Проанализированы этапы развития перспективы как науки, изложены подходы к анализу перспективы в изображении объекта и роли данного аспекта в формировании профессионализма будущего дизайнера.

Научная новизна. Определено, что сравнительный анализ художественных произведений разных периодов является необходимой составляющей практических задач для овладения и усвоения материала при изучении дисциплины «Перспектива и тени», а так же понимания общих законов развития геометрических систем перспективы.

Практическая значимость. Полученные результаты могут быть использованы при изучении дисциплины «Перспектива и тени» студентами специальности «Дизайн» и при идентификации художественных произведений соответствующей эпохе.

Ключевые слова: *пейзажная живопись, период Ренессанса, период Барокко, перспективные построения, воздушная перспектива, линейная перспектива, дисциплина «Перспектива и тени».*

THE WORK OF ART ANALYSIS AS AN EDUCATIONAL TOOL FOR STUDYING THE SUBJECT "PERSPECTIVE AND SHADOWS"

PRASOL S.I., STRUMINSKA T.V., PASHKEVICH K.L.

Kiev National University of Technology and Design

Purpose. The paper deals with the construction of perspective images in the paintings of the famous Renaissance and Baroque artists. The importance of the works of art analysis in the studying of the perspective and shadows as well as the place of perspective in the overall image theory is defined..

Methodology. The systematic and comparative analysis of the landscape paintings by the artists of the Renaissance and the Baroque period.

Findings. Analysis of the Renaissance and Baroque works of art makes it possible to trace the development of aerial perspective as the thinking of artists of the time. The stages of the development of the perspective as the science are analyzed. The approaches to the analysis of the perspective in the image and the role of this aspect in the formation of the future professional designer.

Originality. It was determined that a comparative analysis of the works of art from different periods is a required part of practical exercises in studying the perspective and shadows, as well as for the understanding of the general laws in the development of the geometric perspective.

Practical value. The results can be used during the "Perspective and shadow" study by the design students and for the identification of the period of the works of art..

Keywords: *landscape painting, the Renaissance period, the Baroque period, perspective construction, aerial perspective, linear perspective, the discipline "Perspective and shadows".*